

Magdalena Stawicka

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

TRANSFORMACJA GOSPODARCZA W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ A HANDEL ZAGRANICZNY TYCH PAŃSTW

1. Wstęp

Na przełomie lat 80. i 90. władze krajów Europy Środkowo-Wschodniej podjęły decyzję o wyzwoleniu się z ustroju, w którym od wielu lat funkcjonowały, na rzecz systemu wolnej gospodarki. Ten fakt rozpoczął transformację gospodarczą tych państw, w których bardzo istotną rolę odegrała również wymiana międzynarodowa.

W literaturze przedmiotu od wielu lat dyskusyjne jest pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej. Autorzy różnie dzielą i klasyfikują poszczególne państwa i jak dotychczas nie została jednoznacznie sprecyzowana dokładna liczba krajów, które można zakwalifikować do tego regionu. Polscy autorzy [Kołodko, 1999, s. 23; Cziomer, Zyblikiewicz, 2000, s. 280] do krajów Europy Środkowo-Wschodniej zaliczają zazwyczaj: Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Chorwację, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Macedonię, Polskę, Rumunię, Serbię i Czarnogórę, Słowację, Słowenię oraz Węgry. Swoją decyzję uzasadniają czynnikami geograficzno-historycznymi oraz polityczno-ustrojowymi. Ponadto wielu autorów do wyżej wymienionej grupy 15 państw dołącza również kraje byłego bloku radzieckiego, nazywane krajami Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).

Światowy Raport Inwestycyjny (*World Investment Report*, WIR) przygotowywany przez Konferencję Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) do roku 2004 [*World Investment...*, 2004, s. 371] również w przyjętej metodzie badań stosował określenie państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Zaliczał do niej, oprócz wspomnianych powyżej 15 państw, także: Białoruś, Mołdawię, Ukrainę.

Z dniem 1 maja 2004 r. aż osiem z wyżej wymienionych krajów przystąpiło do Unii Europejskiej i pojęcie region Europy Środkowo-Wschodniej nie jest już tak często używane w literaturze przedmiotu i międzynarodowych opracowaniach.

Tabela 1. Współzależność gospodarcza między krajami Europy Środkowo-Wschodniej

Kraj	Unia Europejska ¹	CEFTA ²	Grupa Wyszehradzka ³	BFTA ⁴	WNP ⁵	OECD ⁶
Albania		X				
Białoruś					X	
Bośnia i Hercegowina		X				
Bułgaria	X	X				
Chorwacja		X				
Czarnogóra		X				
Czechy	X	X	X			X
Estonia	X			X		
Litwa	X			X		
Łotwa	X			X		
Macedonia		X				
Moldawia		X			X	
Polska	X	X	X			X
Rosja					X	
Rumunia	X	X				
Serbia		X				
Słowacja	X	X	X			X
Słowenia	X	X				
Ukraina					X	
Węgry	X	X	X			X

Źródło: opracowanie własne.

Autorzy często dzielą wspomniane kraje regionu na niewielkie podgrupy, takie jak [Molendowski, 2006, s. 226]:

- Europa Środkowa: Czechy, Polska, Słowacja, Słowenia i Węgry;
- kraje bałkańskie: Albania, Bułgaria, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Macedonia, Rumunia oraz Serbia i Czarnogóra;

¹ Obecnie do Unii Europejskiej należy 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej, 8 z nich przystąpiło 1 maja 2004 r., a Bułgaria i Rumunia – 1 stycznia 2007 r.

² CEFTA – *Central European Free Trade Agreement* – Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu utworzone w 1992 r. Po przystąpieniu większości krajów do Unii Europejskiej umowa ta straciła na znaczeniu. Jej obecnymi członkami są Chorwacja, Macedonia, Moldawia, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra, Kosowo oraz Albania.

³ Grupa Wyszehradzka została utworzona w 1990 r. przez trzy kraje: Polskę, Czechosłowację oraz Węgry. Jej celem jest rozwijanie współpracy politycznej i gospodarczej między państwami należącymi do tego ugrupowania. Pierwotnie nazywana Trójkątem Wyszehradzkim, a po rozpadzie Czechosłowacji w 1993 r. nazwana grupą.

⁴ BFTA – *Baltic Free Trade Area* – Bałtycka Strefa Wolnego Handlu utworzona w 1994 r.

⁵ WNP – Wspólnota Niepodległych Państw powstała w 1991 r. w celu prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej oraz stworzenia wspólnej przestrzeni gospodarczej. Skupia 12 państw, w tym 4 należące do Europy Środkowo-Wschodniej.

⁶ OECD – *Organization for Economic Cooperation and Development* – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, której celem jest wspieranie państw członkowskich w osiągnięciu jak najwyższego poziomu rozwoju i stopy życiowej obywateli.

- kraje bałtyckie: Estonia, Litwa, Łotwa;
- europejskie republiki byłego ZSRR: Białoruś, Mołdawia, Rosja, Ukraina;
- pozostałe (azjatyckie i kaukaskie) republiki byłego ZSRR: Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Armenia, Azerbejdżan oraz Gruzja.

Powiązania państw Europy Środkowo-Wschodniej ilustruje tab. 1, w której przedstawiono przynależność poszczególnych krajów do różnych, głównie regionalnych ugrupowań i organizacji o charakterze gospodarczym.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej rozpoczęły proces transformacji gospodarczej na początku lat 90. Jako pierwsza, pod koniec 1989 r., podjęła się tego Polska, następnie Węgry, Czechosłowacja (do dnia rozpadu) oraz kolejne kraje (rok 1991 i późniejsze lata). Najpóźniej, bo dopiero od 1992 r., proces ten rozpoczął się w byłych republikach Związku Radzieckiego. Po odzyskaniu niepodległości zaczęto tam wprowadzać plany stabilizacji gospodarki. W Rosji istotne zmiany rozpoczęły się natomiast w roku 1995. Na ten okres przypadają wybory parlamentarne oraz zbliżające się wybory prezydenckie, w związku z którymi ze strony polityków istniała silna wola poprawy sytuacji gospodarczej kraju, gdyż pogłębiający się kryzys mógł doprowadzić do fiaska wyborczego partii reformatorskich.

Z perspektywy czasu można stwierdzić, iż wszystkie kraje Europy Środkowo-Wschodniej zastosowały ten sam bądź bardzo zbliżony model transformacji swo-

Tabela 2. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej
– data wprowadzenia programu stabilizacyjnego

Kraj	Data
Albania	sierpień 1992
Białoruś	listopad 1994*
Bułgaria	luty 1991*
Chorwacja	październik 1993
Czechy	styczeń 1995
Estonia	czerwiec 1992
Litwa	czerwiec 1992
Łotwa	czerwiec 1992
Macedonia	styczeń 1994
Mołdawia	wrzesień 1993
Polska	styczeń 1990
Rosja	kwiecień 1995*
Rumunia	październik 1993*
Słowacja	styczeń 1991
Słowenia	luty 1992
Ukraina	listopad 1994
Węgry	marzec 1990

*Pierwsza próba wprowadzenia programu stabilizacji gospodarki.

Źródło: opracowanie własne.

jego ustroju. Początkowo bazował on na postanowieniach tzw. konsensusu waszyngtońskiego. Szczególny nacisk w tym modelu reform położono na prowadzenie restrykcyjnej polityki monetarnej połączonej z ograniczeniem ingerencji państwa w sferę gospodarczą, a także nastawieniem na zdecydowaną liberalizację handlu. Ponadto podstawowym priorytetem było uwolnienie cen oraz prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Efektem stosowania takiej polityki miało być uzyskanie silnego wzrostu gospodarczego przez reformowany kraj oraz przyspieszenie procesu transformacji krajów z gospodarkami centralnie planowanymi ku formie gospodarki kapitalistycznej (szerzej zob. [Blanchard i in., 1991]).

Na początku lat 90. Międzynarodowy Fundusz Walutowy wraz z Bankiem Światowym opracował drugą wersję konsensusu waszyngtońskiego, zwanego modelem MFW, którego założenia zostały oparte na porównaniach przeprowadzonych na ponad 25 krajach. Model ten zakładał, że:

- konieczna jest szybka stabilizacja gospodarki oraz bezwzględna (ściśła) kontrola poziomu inflacji,
- konieczne jest szybkie powiązanie cen wewnętrznych z cenami zewnętrznymi w celu doprowadzenia do stabilności gospodarki, nie można jednak dopuścić do wysokiego poziomu deficytu budżetowego,
- konieczne są skutecznie przeprowadzone reformy, by wychodzenie z recesji transformacyjnej było dynamiczne. Nie powinno się wiązać tego z poziomem poniesionych inwestycji.

Zastosowanie jednej koncepcji proponowanej przez zachodnich ekonomistów było niewskazane, ponieważ każdy z tych krajów znajdował się w innej sytuacji gospodarczej. System socjalistyczny dokonał w tych państwach skutecznego spustoszenia, pozostawiając całkowicie upaństwowione, niesprawne i niestabilne systemy gospodarcze, które charakteryzowały się różnym poziomem inflacji, wysokością długu zagranicznego czy też stopniem zaawansowania reform. Koncepcje, których głównym celem miało być spowodowanie rozwoju gospodarczego krajów, poprzez uwolnienie cen doprowadziły do gwałtownego i nieoczekiwanego ograniczenia produkcji. Jednocześnie miał miejsce silny wzrost cen. Socjalizm ponadto w wielu krajach zapewniał przedsiębiorstwom państwowym wysokie dotacje oraz określone świadczenia socjalne dla obywateli, z czego w początkowym okresie transformacji nie można było zrezygnować, co z kolei destabilizowało gospodarkę. Oprócz tego prywatyzacja, która miała być jednym z głównych czynników rozwojowych reformowanych krajów, była stale opóźniana lub przerywana z uwagi na masową skalę wyprzedaży majątku nabywanych spółek.

Podsumowując proces transformacji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, można stwierdzić, iż w państwach tych po raz pierwszy zastosowano tzw. podwójną transformację, czyli równocześnie dokonywano zmian w sferze politycznej oraz gospodarczej. Ponadto wprowadzono liczne zmiany instytucjonalne, co stanowiło w wielu krajach czynnik sukcesu i pozwoliło im zmniejszyć dystans dzielący je od gospodarek krajów wysoko rozwiniętych [Balcerowicz, 1994, s. 75-89].

Omawiane kraje Europy Środkowo-Wschodniej różniły się zarówno przyjętym sposobem, jak i końcowym efektem reform przeprowadzanych w ramach procesu transformacji gospodarczej.

2. Handel zagraniczny krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Rozwój handlu zagranicznego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej następował w różnym tempie. Jednym z ważniejszych kroków podjętych w celu nawiązania bliskiej współpracy zagranicznej, zarówno dyplomatycznej, jak i handlowej, było podpisanie Wspólnej Deklaracji EWG-RWPG. I tak w latach 1988-1993 Europejska Wspólnota Gospodarcza zawarła umowy o współpracy handlowej i gospodarczej z następującymi państwami: Węgrami (1988), Polską (1989), ZSRR (1989), Czechosłowacją (1990), Rumunią (1991), Albanią (1992), Estonią (1992), Łotwą (1992), Litwą (1992) oraz Słowenią (1993). Celem podpisanych deklaracji było stworzenie warunków do wymiany handlowej między państwami oraz ułatwienie współpracy w innych dziedzinach gospodarki. Większość tych dwustronnych umów nie została jednak zrealizowana ze względu na korzystniejsze działania podjęte przez Wspólnotę w roku 1989 [Molendowski, Piket, 1990, s. 13]. Na początku lat 90. kraje Europy Środkowo-Wschodniej podpisały tzw. układy europejskie, które były wzorowane na standardowych umowach o stowarzyszeniu, zawieranych wcześniej przez EWG, choć w wielu aspektach różniły się od nich. W grudniu 1990 r. rozpoczęto negocjacje z ówczesną Czechosłowacją, Węgrami oraz Polską, które zostały zakończone podpisaniem układów rok później. Następnie w 1993 r. zawarto podobne układy z Bułgarią, oraz Rumunią, w 1995 r. z Litwą, Łotwą i Estonią, a w 1996 r. ze Słowenią. Istotnym elementem było nadanie im przymiotnika „europejskie”, czym chciano zaakcentować fakt rozpoczęcia integracji państw Europy Środkowo-Wschodniej z krajami Europy Zachodniej [Molendowski, 2006, s. 253].

Większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej to obecnie gospodarki otwarte na wymianę z zagranicą, co czyni je silnie zależnymi od eksportu, importu oraz napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wynika to nie tylko z naturalnych i ekonomicznych warunków, lecz również z postępów w liberalizacji handlu i instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej. Liberalizacja handlu zagranicznego była jednym z najbardziej istotnych elementów procesu transformacji. Jej rezultatem był szybki wzrost eksportu i importu, czemu towarzyszyło również pogorszenie sytuacji w bilansie handlowym (zob. tab. 3).

Analiza danych dotyczących eksportu pozwala stwierdzić, że w 1995 r. najniższą wartość eksportu zanotowała Bośnia i Hercegowina. Pięć lat później sytuacja ta występowała w Mołdawii, a w 2005 r. w Albanii. Bezsprzecznie od początku lat 90. liderem w eksporcie towarów i usług jest gospodarka rosyjska, która w 2005 r. osiągnęła poziom równy prawie 250 mld dolarów. Tendencje w eksporcie można również podzielić na dwie fazy: pierwsza – od 1995 do 2000 r., w której dynamika

eksportu była wolniejsza niż w fazie drugiej, datowanej na okres od roku 2000 do 2005. Wówczas wiele krajów Europy Środkowo-Wschodniej potroiło wartość eksportowanych produktów i usług. W całym analizowanym okresie największe obroty związane zarówno z eksportem, jak i importem w przeliczeniu na jednego mieszkańca uzyskała Słowenia. Wyjątek stanowi Łotwa, która w 2005 r. osiągnęła wartość importu *per capita* najwyższą ze wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Tabela 3. Handel zagraniczny krajów Europy Środkowo-Wschodniej (eksport, import oraz saldo bilansu handlowego) w latach 1995, 2000 i 2005 (w mld dolarów)

Kraj	Eksport			Import			Saldo bilansu handlowego		
	1995	2000	2005	1995	2000	2005	1995	2000	2005
Albania	0,2	0,3	0,7	0,7	1,1	2,6	-0,5	-0,8	-1,9
Białoruś	4,8	7,3	15,9	5,7	8,6	16,7	-0,7	-1,3	-0,7
Bośnia i Hercegowina	0,024	1,0	2,6	0,9	3,9	7,6	-0,9	-2,8	-4,9
Bulgaria	5,3	4,8	11,7	5,7	6,5	18,2	-0,3	-1,7	-6,5
Chorwacja	4,5	4,4	8,7	7,3	7,8	18,6	-2,8	-3,5	-9,7
Czechy	22	26,2	77,9	26,4	33,8	71,6	-4,7	-4,8	1,6
Estonia	1,8	3,8	7,7	2,4	4,2	8,3	-0,5	-0,4	-2,4
Litwa	2,7	3,6	11,8	3,6	3,2	8,6	-0,9	-1,7	-3,7
Łotwa	1,3	1,9	5,1	1,8	5,2	15,5	-0,5	-1,3	-3,5
Macedonia	1,2	1,3	2,0	1,7	2,0	3,2	-0,5	-0,7	-1,1
Moldawia	0,7	0,4	1,1	0,8	0,7	2,3	-0,1	-0,3	-1,2
Polska	22,9	31,6	89,3	29	48,9	100,9	-6,1	-17,3	-11,5
Rosja	82,9	105,5	243,6	60,9	44,8	40,5	21,9	60,7	118,3
Rumunia	7,9	10,4	27,7	10,3	13	125,3	-2,4	-2,7	-12,7
Serbia i Czarnogóra	1,5	1,7	4,5	2,6	3,7	11,0	-1,1	-2,0	-6,4
Słowacja	8,6	11,8	31,9	9,2	13,4	36,2	-0,6	-1,5	-4,1
Słowenia	8,3	8,7	17,8	9,5	10,1	19,6	-1,1	-1,3	-1,7
Ukraina	13,1	14,6	34,2	15,5	13,9	36,1	-2,4	0,6	-1,9
Węgry	12,8	28,0	62,2	15,4	31,9	65,7	-2,6	-3,9	-3,6

Źródło: UNCTAD, *Handbook of Statistics*, <http://www.unctad.org> (pobrano 06.08.2007).

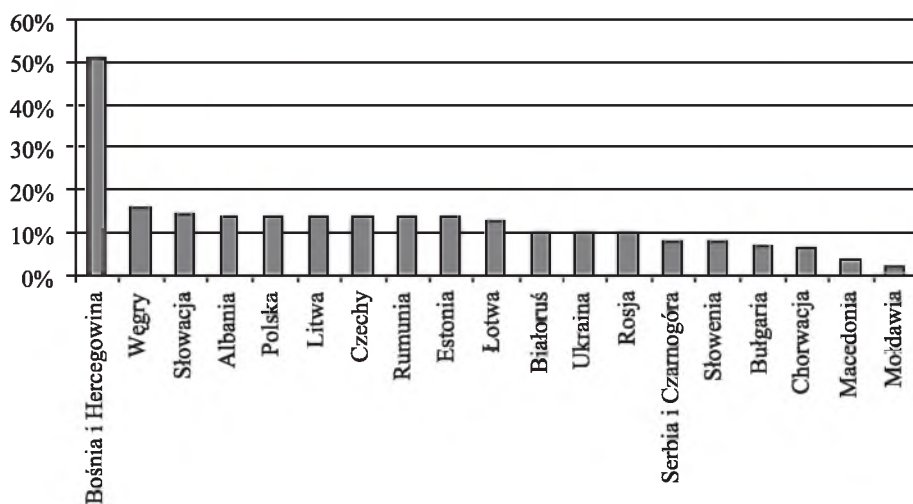
Na kolejnych miejscach uplasowały się Węgry, Czechy oraz Estonia. Natomiast w roku 1995 najwyższy deficyt bilansu handlowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca uzyskała Chorwacja (-622 dolarów), natomiast najniższy Ukraina (-50). Rosja, jako jedyne państwo, odnotowała nadwyżkę bilansu handlowego *per capita*, wynoszącą 152 dolary. Dziesięć lat później najwyższy deficyt miała Łotwa (-2692 dolary), najniższy ponownie Ukraina (-40 dolarów). Oprócz Rosji w omawianym czasie nadwyżkę bilansu handlowego uzyskały również Czechy.

Największą dynamiką corocznego wzrostu eksportu w okresie dziesięciolecia charakteryzuje się Bośnia i Hercegowina, która zwiększała każdego roku wartość produktów i usług eksportowanych o 51,2%. Drugie w kolejności uplasowały się Węgry (coroczny przyrost o 16%), a także Słowacja (14,5%). Macedonia i Molda-

Tabela 4. Eksport, import oraz saldo bilansu handlowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca (1995 i 2005) (w dolarach)

Kraj	Eksport		Import		Saldo bilansu handlowego	
	1995	2005	1995	2005	1995	2005
Albania	57	200	200	743	-143	-543
Białoruś	466	1544	553	1621	-68	-68
Bośnia i Hercegowina	6	650	225	1900	-225	-1225
Bułgaria	707	1560	760	2427	-40	-867
Chorwacja	1000	1933	1622	4133	-622	-2156
Czechy	2136	7563	2563	6951	-456	155
Estonia	1385	5923	1846	6385	-385	-1846
Litwa	750	3278	1000	2389	-250	-1028
Łotwa	1000	3923	1385	11923	-385	-2692
Macedonia	1091	1818	1545	2909	-455	-1000
Moldawia	467	733	533	1533	-67	-800
Polska	593	2313	751	2614	-158	-298
Rosja	576	1694	424	282	152	823
Rumunia	354	1242	462	5619	-108	-570
Serbia i Czarnogóra	138	413	239	1009	-101	-587
Słowacja	1593	5907	1704	6704	-111	-759
Słowenia	4150	8900	4750	9800	-550	-850
Ukraina	275	717	325	757	-50	-40
Węgry	1280	6220	1540	6570	-260	-360

Źródło: obliczenia własne na podstawie UNCTAD, *Handbook of Statistics*, <http://www.unctad.org> (pobrano 06.08.2007).

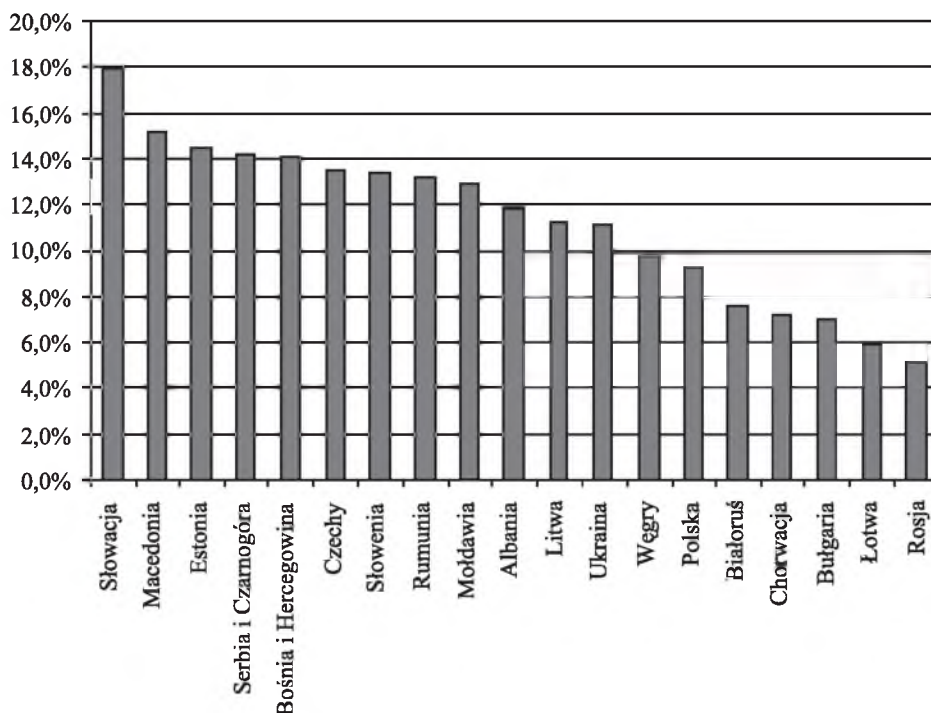

Rys. 1. Średnioroczny wzrost eksportu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie od 1995 do 2005 r. (w %)

Źródło: UNCTAD, *Handbook of Statistics*, www.unctad.org (pobrano 18.08.2007).

wia w okresie dziesięciolecia zwiększyły swój eksport corocznie zaledwie o 3,8% dla pierwszego państwa i 2,2% dla drugiego wymienionego kraju.

W imporcie można zaobserwować podobne tendencje jak w przypadku eksportu. W roku 1995 liderem była gospodarka rosyjska, jednak od 2000 r. rokrocznie pozycję lidera utrzymuje gospodarka polska, która w samym roku 2005 zakupiła za granicą produkty i usługi o wartości ponad 100 mld dolarów. Krajami o najniższym imporcie w omawianym okresie były Mołdawia oraz Albania.

Rys. 2. Średnioroczny wzrost importu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie od 1995 do 2005 r. (w %)

Źródło: UNCTAD. *Handbook of Statistics*, www.unctad.org (pobrano 18.08.2007).

Najwyższy coroczny wzrost importu w okresie transformacji zanotowała gospodarka Słowacji – niecałe 18%, potem Macedonia (15,1%) oraz Estonia – 14,4%. Najmniejszym wzrostem importu w omawianym okresie charakteryzowała się natomiast gospodarka rosyjska – jedynie 5,1% w skali roku przez okres dziesięciu lat.

Podsumowując dynamikę zmian handlu krajów Europy Środkowo-Wschodniej, należy zauważyć, że w okresie transformacji systemowej charakterystyczny był szybszy wzrost importu niż eksportu. To spowodowało, iż w krajach tych przez cały omawiany okres występował deficyt bilansu handlowego, który wykazywał stabilny wzrost. Wyjątek stanowi jedynie gospodarka rosyjska, która w latach

1995-2005 uzyskała dodatnie saldo wymiany handlowej. W 2005 r. dodatnie saldo zanotowała ponadto gospodarka czeska.

W strukturze geograficznej handlu zagranicznego krajów EŚW największe zmiany zaszły na początku okresu transformacji, kiedy rozpoczęła się ożywiona wymiana handlowa z państwami Europy Zachodniej. Ponadto tym w okresie można zaobserwować spadek wartości wzajemnego eksportu i importu krajów transformujących się. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej importowały głównie gotowe wyroby przemysłowe, takie jak sprzęt transportowy, wyroby chemiczne czy artykuły konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego. Eksportowały metale nie-szlachetne, węgiel, kos i brykiet, żelazo i stal, tekstylia i wyroby tekstylne, mięso i wyroby mięsne, drewno i wyroby z drewna, farmaceutyki, a także artykuły chemiczne [Bożyk, 1999, s. 70-71]. Podsumowując strukturę eksportową, można stwierdzić, że były to przede wszystkim produkty pracochłonne oraz surowco-chłonne. W przypadku importu występowała sytuacja odwrotna, kraje Europy Środkowo-Wschodniej sprowadzały wyroby zaawansowane technologicznie.

W latach 1994-1997 gospodarki regionu Europy Środkowo-Wschodniej zaczęły zmniejszać wymianę handlową z krajami wysoko uprzemysłowionymi, a zwiększać ją między sobą. W kolejnych latach nastąpił znaczny spadek popytu na rynkach Europy Zachodniej, co przyczyniło się do obniżenia się wartości produktów i usług eksportowanych z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a umocniło wymianę handlową między krajami regionu. Od roku 2000 można zaobserwować stały wzrost wzajemnych obrotów handlowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Z powyższej analizy wynika, iż struktura i wartość handlu zagranicznego w krajach regionu Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji znacznie się zmieniły. Najważniejsza z punktu widzenia problematyki rozwoju gospodarczego jest zmiana struktury samego eksportu: od początkowo sprzedawanych surowców do produktów przetworzonych. Ponadto towary oferowane przez państwa regionu są obecnie produktami średnio lub wysoko zaawansowanymi technologicznie. Najważniejszą rolę w zmianie struktury eksportu w tych krajach odegrały korporacje międzynarodowe, które dążą do specjalizacji w ramach swoich międzynarodowych systemów produkcyjnych i lokują poszczególne segmenty swojej działalności w miejscach oferujących najlepsze warunki pod względem kosztów, siły roboczej, logistyki i dostępu do rynków. W rezultacie coraz większe znaczenie zaczął mieć handel częściami i komponentami. Konsekwencją takich działań jest zwiększanie efektywności systemów produkcyjnych w krajach rozwijających się i przechodzących transformację ustrojową, co przyczynia się do wzrostu wartości eksportu omawianych państw.

3. Podsumowanie

Po ponad piętnastu latach od rozpoczęcia procesu transformacji systemowej krajów Europy Środkowo-Wschodniej można stwierdzić, że ich sytuacja gospodarcza jest bardzo zróżnicowana. Część z nich od wielu lat znajduje się już na wła-

ściwej ścieżce rozwoju i stara się dogonić kraje Europy Zachodniej. Dziesięć z nich sprostало trudnym wymaganiom stawianym przez Unię Europejską i są jej pełnoprawnymi członkami. Inne państwa dalej borykają się z problemami okresu przejściowego, np. ze względu na niewłaściwe i nieskuteczne przeprowadzanie reform. Założony pierwotnie model gospodarki wzorcowej według Międzynarodowego Funduszu Walutowego nie sprawdził się nie dlatego, że był zły bądź niemożliwy do wdrożenia. Kraje EŚW już na samym początku były zbyt mocno zróżnicowane pod względem ówczesnego rozwoju gospodarczego, polityczno-społecznej woli odnośnie do liberalizacji czy procesu prywatyzacji. Zyskały przede wszystkim te kraje, w których władze zdecydowały się poprzeć drobnych przedsiębiorców. Dzięki nim takie państwa, jak Polska i Słowenia przeprowadziły liberalizację gospodarki szybciej, przekształcając przy tym dużą liczbę przedsiębiorstw państwowych w prywatne. Szybkie, bo już na początku lat 90., otwarcie granic dla kapitału zagranicznego spowodowało jego znaczny napływ, dzięki czemu kraje te pozyskały nowoczesną technologię, wiedzę, *know-how*, produkty oraz usługi, które były dostępne jedynie na rynkach zachodnich.

Konkludując rozważania dotyczące krajów Europy Środkowo-Wschodniej i roli handlu zagranicznego, jaką w procesie transformacji gospodarczej tych państw odegrał, można stwierdzić, iż w większości przypadków była to rola pozytywna. Dzięki zwiększeniu ilości i wartości eksportu kraje te zaczęły być silnymi konkurentami dla gospodarek zachodnich. Zmiana struktury importu doprowadziła do pozyskania produktów wyższej jakości oraz zaawansowanych technologicznie. Kapitał zagraniczny stał się elementem przenoszenia wiedzy, doświadczenia, nowych metod produkcji, a także źródłem tworzenia nowych miejsc pracy, zwiększenia wpływów do budżetu państwa itp. Prawie we wszystkich krajach EŚW potrzeba przeprowadzenia transformacji ustrojowej w kierunku kapitalizmu miała podtekst populistyczny. Przeciętny mieszkaniec państwa socjalistycznego dążył do dobrobytu, który nie we wszystkich krajach okazał się możliwy do osiągnięcia. Kraje te dysponują wciąż jednak ukrytym potencjałem gospodarczym i znakomitą polozieniem geograficznym, które powinny wykorzystać.

Literatura

- Balcerowicz L., *Understanding Post Communist Transitions*, „Jurnal of Democracy” 1994 nr 5(4).
 Bank Światowy, www.worldbank.org.
 Blanchard O. J., Dornbusch R., Krugman P., Layard R., Summers L., *Reform in Eastern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 1991.
 Bożyk P., *24 kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Transformacja*. Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Gospodarki Światowej, Warszawa 1999.
 CIA Factbook, www.cia.gov.
 Cziomer E., Zyblikiewicz L.W., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 2000.

EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Kolodko G., *Od szoku do terapii – ekonomia i polityka transformacji*, Poltext, Warszawa 1999.

Molendowski E., *Państwa Europy Środkowo-Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych*, [w:] *Międzynarodowe stosunki gospodarcze u progu XXI wieku*, red. S. Miklaszewski, Difin, Warszawa 2006.

Molendowski E., Piket P., *Polityka EWG wobec krajów Europy Wschodniej w dobie przemian*, „Sprawy Międzynarodowe” 1990 nr 12.

Skodlarski J., Matera R., *Gospodarka światowa. Geneza i rozwój*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

UNCTAD. *Handbook of Statistics*, www.unctad.org.

World Economic Outlook. Spillover and Cycles in the Global Economy. IMF, April 2007.

World Investment Report 2004. The Shift Towards Services. United Nations, New York and Geneva 2004.

World Investment Report 2006. FDI for Developing and Transition Economies: Implications for Development, United Nations, New York and Geneva 2006.

THE ECONOMIC TRANSFORMATION IN CENTRAL-EASTERN EUROPEAN COUNTRIES AND FOREIGN TRADE IN THESE STATES

Summary

At the turn of the 80s and 90s, the authorities of Central-Eastern European countries made a decision of releasing from political system, in which, since ages, they had functioned, and came into system of free economy. This fact launched economy transformation in these countries. The transformation process from a centrally planned economy to a free market economy started at the beginning of 90s. Poland was the first country which made this effort in 1989, followed in the next years by Hungary, the Czech Republic and Slovakia and other countries. At the latest, this process was launched in the countries of former Union of Soviet Socialist Republics after they gained independence from the Soviet Union. Most of today's Central-Eastern European countries are economies widely open for exchange with foreign countries and they are heavily dependent on export, import and inflow of foreign direct investments. It results not only from natural and economic conditions but also from progress in trade liberalization and international co-operation. Nearly in all Central-Eastern European countries the need for transformation of political system into direction of capitalism was of populist implied meaning. Average inhabitant of social country headed for wealth but not in every country it was possible to approach. However, these countries have latent economic potential and ideal geographical localization.